

הקדמה

לימוד תורה הוא המצוה המרכזית ביותר ביהדות. 'תלמוד תורה כנגד כולם'. מצוה שהאדם נתבע לעסוק בה משחר ילדותו ועד ליום מותו. 'והגית בו יומם ולילה'. חשיבותה של המצוה נובעת מכך שידיעת התורה היא הבסיס לכל עבודת ה' וקיום המצוות. כשאדם לומד תורה הוא מרום את הצד העליון שבו, השכל, והוא ממלא אותו בדבר ה'. ככל שהאדם ידע יותר תורה הוא ידע לעבוד את ה' בכל דרכי חייו ויהיה מחובר אל ריבונו של עולם בכל צעד ושעל. זו גם המצוה היחידה שאפשר לזכות בה ב'כתר' מיוחד, כתרה של תורה. וזו מצוה שאפשר להתעלות על ידה אל המעלה העליונה ביותר בעם ישראל - להיות תלמיד חכם. בפרקים הבאים הרמב"ם מודריך אותנו איך לגשת לתורה ואיך ללומדה. החל מהחייב ללמוד תורה ולהעבירה במסורת לדור הבא וכלה בדרך להתעלות במעלות התורה ולזכות בכתרה של תורה.

ביאורים

לאחר שלימדנו הרמב"ם בהלכות דעות איך לבנות את עולם הנפש ולרכוש את מעלות המידות, עובר הרמב"ם למצוה המחזקת באדם את המעלות השכליות, **מצוות תלמוד תורה**. בניית המידות היא ההכנה ללימוד. דרך ארץ קדמה לתורה. כעת אפשר לגשת למצוות תלמוד תורה. מצוה זו מחייבת ללמוד וללמד את התורה כולה. להגיע לכך שכל איש מישראל יהיה איש של תורה.

הרמב"ם אינו מכנה את ההלכות 'הלכות לימוד תורה' אלא 'הלכות תלמוד תורה'. שם זה מלמד שמצוות לימוד תורה כוללת בתוכה את החובה ללמד את התורה. חלק מהותי מהלימוד הוא גם ה'ללמוד', להנחיל את התורה לכלל ישראל. דבר זה בא לידי ביטוי בכמה הלכות:

הלכות יסודי התורה והלכות דעות, נוגעות לנשים כמו לגברים, לעומת זאת הנשים פטורות ממצוות תלמוד תורה. בעקבות כך הן גם פטורות מללמד את בניהן תורה מכיוון שרק 'כל החייב ללמוד חייב ללמד' [הלכה א], החובה על האדם ללמוד תורה מחייבת אותו גם להעביר את התורה לאחרים ולא להשאירה לעצמו.

החייב ללמוד אינו רק לבנו או לבן בנו אלא גם לבן חברו. יש מחויבות לכל לומד תורה מישראל להמשיך את התורה הלאה. לא להותירה רק אצל עצמו ואף לא רק אצל משפחתו, אלא להנחילה לכלל ישראל.

כאשר אביו של אדם לא לימדו תורה חייב האדם ללמוד תורה בעצמו. הרמב"ם אומר שהאדם 'חייב ללמד את עצמו'. חובת לימוד התורה היא 'ללמד את עצמו'. גם כאשר האדם לומד לבדו הוא מלמד (את עצמו).

כאשר יש התנגשות בין ה'ללמד' ל'ללמד' אין הדבר פשוט שה'ללמד' קודם. הכל תלוי בשאלה כמה תורה תלמד בעולם. אם הוא ובנו שווים ברמה השכלית האב קודם, אך אם בנו יבין לעומק את הלימוד מצווה ללמד את בנו מכיוון שכך תתפשט התורה בעולם יותר.

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן שתי מצוות עשה: ראשונה - ללמד תורה; שנייה - לכבד מלמדיה ויודעייה. ובאור שתי מצוות אלו בפרקים אלו.

פרק ראשון

החובה ללמד וללמוד

א נשים ועבדים פטורין מתלמוד תורה, אבל קטן - אביו חייב ללמדו תורה, שנאמר: "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם" (דברים יא, טו). ואין האשה חייבת ללמד את בנה, שכל החייב ללמד חייב ללמד.

ב, כשם שאדם חייב ללמד את בנו, כך הוא חייב ללמד את בן בנו, שנאמר: "והודעתם לבניך ולבני בניך" (שם ד, טו). ולא בנו ובן בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אף על פי שאינו בנו, שנאמר: "ושננתם לבניך" (שם ו, יא); מפני השמועה ללמד: "בניך" - אלו תלמידים, שהתלמידים קרויין 'בנים', שנאמר: "ויצאו בני הנביאים" (מלכים ב ג, א).

ג, אם כן, למה נצטוו על בנו ועל בן בנו? להקדים בנו לבן בנו, ובן בנו לבן חברו. ג, וחייב לשכר מלמד לבנו ללמוד, ואינו חייב ללמד בן חברו אלא בחנם.

ג, מי שלא למד אביו - חייב ללמד את עצמו כשיפיר, שנאמר: "ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם" (דברים ה, א). וכן אף מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה, מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה ואין המעשה מביא לידי תלמוד.

ד היה הוא ללמד תורה, ויש לו בן ללמד תורה - הוא קודם לבנו; ואם היה בנו נבון ומשכיל מה שילמד יתר ממנו - בנו קודם. ואף על פי שבנו קודם, לא יבטל הוא, ששם שמוצוה עליו ללמד את בנו, כך הוא מצוה ללמד את עצמו.

ה לעולם ילמד אדם תורה ואחר כך ישא אשה; שאם נשא אשה תחלה - אין דעתו פנויה ללמוד. ואם היה יצרו מתגבר עליו, עד שנמצא שאין לבו פנוי - ישא אשה ואחר כך ילמד תורה.

לכבד מלמדיה ויודעייה - ומטרת הכבוד, שיהיו דבריהם נשמעים ושיקנה האדם לעצמו מידות טובות של הכנעה (מו"נ ג, לו). **ויודעייה** - חכמים יודעי חכמת התורה, אף על פי שאינם מלמדים אותה (ק). שתי מצוות הן: תחילה באה המצוה ללמד את התורה לבנים, שהיא עיקר המצוה מן התורה (סו"מ עשה יא), והיא מוגבלת בזמנה ובהיקפה, ונראה שהיא כוללת ללמד את התורה שבכתב ואת פירושה, הכלול בספר זה, 'משנה תורה', ורק בהמשך בא המצוה האישית ללמוד (להלן ח). **פטורין מתלמוד תורה** - פטורים מן החובה ללמד את הבנים, וגם מן החובה ללמוד בעצמם (להלן הלכות ח, יא). **מפני השמועה** - כפי ששמעו איש מפני רבו במסורת שבעל פה כיצד להבין את דברי המקרא (ק). **שהתלמידים קרויין בנים** - מפני שהמלמד האציל לו את תוכן הלימוד, וכאילו ילד אותו ונתן בו חיים (מו"נ א, י; ראה רוצח א, י). **ללמד את עצמו** - הרמב"ם נוקט לשון זו (ולא ללמוד), מפני שמדובר בחובה למסור את התורה לדור הבא, וכאן הוא מוסר לעצמו, ואילו חובת הלימוד העצמי באה רק בהלכה ח. **כשיפיר** - כשיגיע להבנה ולהכרה שקיום המצוות מצריך לימוד. **היה הוא ללמד** - היה צריך ללמוד. **ילמד אדם תורה ואחר כך וכו'** - נראה שהדברים אמורים עדיין במצוה ללמד, כלומר במי שלא לימדו אותו תורה, וכעת עליו להשלים את לימודיו הבסיסיים. **יצרו מתגבר עליו** - לקרבת אשה. ובמקום אחר הרחיב רבנו בעניין זה: "ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה, והיה מתיירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במוזנות [בפרנסה] ויבטל מן התורה, הרי זה מותר להתאחר, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכל שכן בתלמוד תורה. מי שחשקה נפשו בתורה תמיד, ושגה [ודבק, עסק בהתמדה] בה כבן עזאי [תלמיד חכמים מימי המשנה שלא נשא אשה], ונדבק בה כל ימיו, ולא נשא אשה - אין בידו עוון, והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו. אבל אם היה יצרו מתגבר עליו, חייב לישא אשה, ואפילו היו לו בנים, שמה יבוא לידי הרהור" (אשות טו, ג).

חובת מסירת התורה

סדר עדיפות ותשלום על הלימוד